

dandı. Katıldığı savaşlarda ihtiyat ve tedbiri elden bırakmaması, emrindeki kuvvetlerin en tehlikeli durumlarda dahi bozguna uğramasını önlemiştir. Herkese dostça, şefkat ve merhametle davranır, reâyâyâ adaletle muamele ederdi. Hatta huzuruna gelen gayri müslimlere bile iltifatkar muameleleri, serhad boylarındaki Avusturya tebeasının Osmanlı nüfuzuna girmesini kolaylaştırmıştır. Buna mukabil rakiplerine karşı şiddetli davranmış, hatta kan dökmekten bile çekinmemiştir.

Lofca'da, Ankara'da ve Karaman'a bağlı Turgut kazasının Karacaviran köyünde has*ları olan İbrâhim Paşa'nın Tatar-pazarlığı'nda kervansaray, imaret, han ve çeşme gibi sosyal amaçlarla kurdurduğu eserleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, KK, Ruûs, nr. 239, s. 279; BA, MD, nr. 49, 8/34, 28/104, 105, 31/112, 60/211, 212, 68/235, 110/382, 126/426; nr. 51, tür.yer.; nr. 52, tür.yer.; nr. 53, tür.yer.; nr. 55, 32/54, 117/214; Feridun Bey, *Münşeat*, II, 101; Cenâbî Mustafa Efendi, *Târih*, Râgıb Paşa Ktp., nr. 983, vr. 590^{a-b}, 638^a; Âîi, *Künhü'l-ahbâr*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 598, vr. 366^{a-b}, 436^{a-b}, 442^{a-b}, 448^a; a.e., Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2259, vr. 171^{a-b}, 218^{a-b}, 436^{a-b}, 454^{a-b}; Tâlikizâde Mehmed Efendi, *Şehnâme* (haz. Vahid Çabuk, doktora tezi, 1986), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, nr. TE 69, s. 68, 78; Lokman b. Seyyid Hüseyin, *Mücmelü't-tomar*, British Museum, Or. 1135, vr. 162^b, 187^b, 207^a; Mustafa Sâfi, *Zübde'tü't-tevârih*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2428, I, vr. 245^b, 252^b, 259^a; Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr*, İstanbul 1276, s. 165, 167, 185-187, 201-206; Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, *Târih* (haz. Nezih Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed.Fak. Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3277, II, 120-121, 128-134, 163-164, 172-177, 180-183, 187-231; Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Târih*, Viyana National Bibliothek, nr. Mxt. 130, vr. 51^b, 57^b, 63^b, 66^a, 72^b, 76^a, 79^b, 84^a, 123^a, 125^a, 131^b, 132^a, 136^b, 139^a, 146^{a-b}; Peçuyul İbrâhim, *Târih*, II, 25, 188-190, 193-194, 204-210, 223-231, 235-236, 284; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 49-53, 67-71, 79-87, 94-96, 135-142; Solakzâde, *Târih*, s. 608-609, 625-643, 651-664; Karacalebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ibrâr*, Bulak 1248, s. 463 vd., 486-489; Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, III, 561-564, 580-582, 586-588, 592-606; *Hadikatü'l-vüzerâ*, s. 45-46; Andelib, *Târîh-i Feth-i Eğri*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 623, vr. 5^b, 6^a, 18^b, 28^a, 38^a, 40^b, 46^b, 48^b, 54^b, 55^a; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi*, I, 16; Atâ Bey, *Târih*, II, 41-42; Hammer (Atâ Bey), VII, 107-108, 119-123, 159-160, 200-202, 212-222, 232-240; VIII, 7; *Sicill-i Osmânî*, I, 97; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 351-354; a.mlf., "Osmanlılar Zamanında Kullanılmış Mühürler Hakkında", *TTK Belleteri*, IV/16 (1940), s. 506-507; Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s. 45; İsmet Parmaksızoğlu, "İbrâhim Paşa", *İA*, V/2, s. 915-919; V. J. Parry, "İbrâhim Paşa, Dâmâd", *Eİ²* (İng.), III, 1000-1001.

NEZİH AYKUT

DAMAD İBRÂHİM PAŞA, Nevşehirli

(ö. 1143/1730)

Osmanlı sadrazamı.

Eski adı Muşkara olan Nevşehir'de tahminen 1073'te (1662) dünyaya geldi. Babası İzdin voyvodası olarak bilinen Sipahi Ali Ağa, annesi Fatma Hanım'dır. Akralarını görmek ve iş bulmak için 1100'de (1689) İstanbul'a gitti. Aynı yıl yakın akrabası olan Eski Saray masraf kâtibi Mustafa Efendi'nin aracılığı ile sarayın önce Helvacılar ve daha sonra Baltacılar Ocağı'na girdi. Zamanla Eski Saray'ın vakıflar kâtipliğine kadar yükseldi. Ardından Dârüssaâde ağası yazıcı halifesi olarak II. Mustafa'nın bulunduğu Edirne Sarayı'na çağrıldı. Bu vesileyle Şehzade Ahmed'i yakından tanıma imkânı buldu. Onun güvenilir adamı oldu ve gizli işlerinde görev aldı. Edirne Vak'ası'ndan (1703) sonra saray halkıyla birlikte İstanbul'a döndü. Dârüssaâde Dairesi yazıcılığına terfi eden İbrâhim Efendi altı yıl bu görevde kaldı, idarî işlerde emin bir müsteşar gibi hizmet etti. Birçok defa vezirlik teklifi aldığı halde kabul etmedi. Padişaha olan yakınlığını çekemeyenlerin çabaları sonucunda Haremeyn muhasebeciliği göreviyle hâcegan zümresine dahil edilerek saraydan uzaklaştırıldı (11 Safer 1121/22 Nisan 1709). Daha sonra malları müsadere edilerek Edirne'ye sürüldü. Bir müddet sonra tekrar Haremeyn muhasebecisi, ardından da mevkufatçı olarak Damad Ali Paşa'nın (Şehid) Mora seferine katıldı (1127/1715). Mora'nın geri alınmasından sonra buranın tahririne memur edildi. Aynı yıl mevkufatçılık görevi yanında Çuha ve İstendil adalarının sayımına da gönderildi. Ertesi yıl mevkufatçılık görevi üzerinde kalmak şartıyla Niş defterdarlığına getirilen İbrâhim Efendi, Avusturya seferinde ordunun geçeceği yol üzerinde mühimmat sevki işleriyle görevlendirildi. Petervaradin seferine katıldı. Sadrazam Damad Ali Paşa'nın şehid olması üzerine aldığı tedbirlerle orduyu dağılmaktan kurtardı. Edirne'ye gelerek durumu padişaha anlattı ve Şehid Ali Paşa'nın üzerinde bulunan sadâret mührünü teslim etti.

Sultan III. Ahmed bundan sonra İbrâhim Efendi'yi yanından ayırmadı. Kendisini süratle terfi ettirerek rûznâmçe-i evvel, mîrâhûr-ı evvel ve vezirlikle rikâb-ı hümâyun kaymakamlığına getirip (4 Ekim

1716) Sadrazam Şehid Ali Paşa'dan dul kalan kızı Fatma Sultan'la evlendirdi (19 Şubat 1717). Böylece dâmâd-ı şehriyârî olan İbrâhim Paşa, Avusturya seferleri sırasında (1717-1718) ikinci vezir rütbesiyle rikâb kaymakamı olarak İstanbul'da padişahın yanında kaldı. Bu sırada yapılan sadâret tekliflerini kabul etmedi; savaş halinde bulunan bir devletin hükûmetinin başına geçmekten kaçındı. Avusturya ve Venedik ile savaşa son verecek mütarekenin görüşülmesi sırasında III. Ahmed'in sadrazamlık teklifini kabul etti (8 Cemâziyelâhîr 1130/9 Mayıs 1718). III. Ahmed, diğer sadrazamlardan farklı olarak damadına kendi kullandığı tuğralı zümrüt mührü "mühr-i hümâyun" olarak verdi.

İbrâhim Paşa ilk iş olarak Avusturya ile savaşa son verecek barış görüşmelerini ele aldı. Barış konusunda Avusturya başvekiline bir mektup yazdı; Osmanlı delegelerine de tâlimat gönderdi. Barış görüşmelerinin netice vermemesi ihtimaline karşı hazırlıklı olmak için ordunun başına geçip Edirne'den ayrıldı. Barışın sonucunu alıncaya kadar da Sofya'da kaldı. Bu arada Avusturya barış şartlarını ağırlaştırmış, Türk delegelere kötü muamele yapıldığı gibi bir ara görüşmeler de kesilmişti. Fakat İngiltere ve Hollanda elçilerinin aracılığı ile 22 Şaban 1130'da (21 Temmuz 1718) Pasarofça Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre Küçük Eflak, Tımsvar, Belgrad, Kuzey Sırbistan Avusturya'ya bırakıldı. Mora Venedikliler'den alınarak tekrar Osmanlı Devleti'ne verildi.

Damad İbrâhim Paşa, kaybedilen toprakları geri almak için sefer peşinde koşacak bir yapıya sahip değildi. Daha çok içtimâî ve malî meselelerle uğraşmak istiyor, uzun yıllardan beri yenilgiyle biten savaşları unutturacak bir barış dönemini özlüyordu. İmar işlerine önem veren paşa, barış antlaşmasının imzalanmasından sonra ilk iş olarak bazı tasar-

Nevşehirli
Damad
İbrâhim
Paşa'nın
mührü

DAMAD İBRÂHİM PAŞA, Nevşehirli

ruf tedbirleri aldı. Önce Şam'da bulunan yeniçerileri yoklamaya tâbi tutarak mahlûllerini sildirip sayılarını 750'ye indirdi. Ocaklık mukâtaa'sından bazı vergileri Şam defterdarlığına bağladı. Bosna civarındaki ocaklık mukâtaalarını da yeniden tahrir ettirerek gelirlerin artmasını sağladı. İstanbul'da yaptırdığı yoklamalarla yalnız asker ulûfelerinden 1500 keselik bir tasarruf sağladı. Vergiden muaf tutulan bazı yerler halkı ile küçük esnafa da vergi yükledi. Bu sayede bütçe açığı giderildiği gibi 1134 (1721) yılı başında devletin bütün masrafları çıktıktan başka hazine 5675 divanî keselik bir fazla ile kapandı. İbrâhim Paşa elde ettiği bu gelirlerle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, özellikle doğduğu yer olan Nevşehir'de ve ayrıca İstanbul'da birçok cami, mektep, medrese, çeşme, sebil, kütûphane, imaret, saray, kasır, köşk ve yalılar inşa ettirdi. Ancak ülkenin sosyal sefaletini önleyecek ciddi tedbirler almak yerine daha çok zevk ve sefahat vesilesi olarak imar işine önem veren İbrâhim Paşa, Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Paris'ten dönüşünde sunduğu sefâretnâmesinin de tesiri altında kalıp Fransa'dan getirtilen saray ve bahçe planlarına göre İstanbul'un çeşitli mesirelerinde inşaatla girişti; bilhassa Kâğıthane'yi Versailles ve Fontainebleau'ya benzetmek için uğraştı. Sâdâbâd adı verilen ve imarı iki ay içinde bitirilen Kâğıthane İstanbul'un en rağbet edilen yeri oldu. İbrâhim Paşa tarafından sık sık teftiş edilen Sâdâbâd'ın açılışı padişaha büyük bir ziyafet verilerek kutlandı. Ardından diğer devlet erkânına da Haliç'te ve Boğaziçi'nde köşkler ve yalılar inşa ettirildi. Buralarda yazın çırağan safaları, kışın helva sohbetleri tertip ediliyordu. Daha sonra "Lâle devri" diye anılacak olan bu devrin birer sanat eseri niteliğindeki binaları ve üzerlerinde güzel yazılı kitâbeleri bulunan çeşmeleri, Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa sadâretinin ihtişamını hatırlatan vesikalar hükmündedir. İstanbul'a sayısız eserler kazandıran İbrâhim Paşa, sık sık görülen yangın âfetini önlemek için Fransız mühendisi Dâvud Ağa'ya tulumba ile yangın söndürmek üzere bir teşkilât kurdu. İlk Türk matbaasının kuruluşu da onun zamanına rastlar (1727).

Ülkeye çeşitli yenilikler getirmesi, sanatkârları ve edebiyatçıları koruyup yardım etmesi, Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'ya Osmanlı devlet adamları arasında ayrı bir yer kazandırmıştır. Bununla

birlikte belli bir zümrenin refah ve sefahati dışında geniş halk tabakaları arasında hüküm süren sefalet her geçen gün ona karşı hoşnutsuzluğu arttırdı. Buna imparatorluktan kopan toprakların olumsuz tesirleri ve kendi ailesine, adamlarına sağladığı imkânlar da eklenince halk İbrâhim Paşa aleyhine döndü. Bu sırada Şirvan Hanlığı ve Dağıstan meselesinden dolayı meydana gelen olaylar, Rusya ile Osmanlı Devleti'ni bir anda karşı karşıya getirdi. Ancak sadrazamın tesirinde kaldığı Fransız elçisi Marquis de Bonnac'ın aracılığı ile 2 Şevval 1136'da (24 Haziran 1724) Rusya ile Osmanlı Devleti arasında İran Mukâseme-nâmesi imzalandı. Bu antlaşma ile Batı İran toprakları iki devlet arasında paylaşıldı. Böylece siyasî bir başarı kazanmış olan İbrâhim Paşa devrin şairleri tarafından dermudan methedildi. Fakat bu paylaşmayı kabul etmeyen Afganlılar'la Osmanlı Devleti arasında savaş başladı (Rebîülevvel 1139/Kasım 1726). Sadrazam sefere gitmeyerek orduyu Bağdat Valisi Ahmed Paşa'ya bıraktı. Ordunun beklenmedik bir yenilgiye uğraması İbrâhim Paşa'yı halk nazarında müşkül duruma düşürdü. İbrâhim Paşa meseleyi barış yoluyla çözdüğü halde muhalifleri onu eleştirmeye devam ettiler. Müslümanlarla meskûn Dağıstan, Derbend, Bakü ve yöresinin mücadelesiz Ruslar'a terki ile Şiîler'le meskûn Batı İran şehirlerinin savaşlar sonucu elde edilmesi bir hata olarak nitelendirildi.

Bir taraftan siyasî olayların getirdiği sonuçlar, diğer taraftan iktisadî ve içtimâî meseleler, Damad İbrâhim Paşa'nın günden güne yıldıızının sönmesine sebep oldu. Öte yandan yeni vergiler konulması, göçler yüzünden İstanbul'da meydana gelen işsizlik, her gün değişik yerlerde hoşça vakit geçiren İbrâhim Paşa ile yakınlarına karşı duyulan hoşnutsuzluğu biraz daha arttırıyordu. Bütün bu olayların sonunda İbrâhim Paşa, Patrona Halil İsyanı adı verilen olayın içine sürüklendi. 1730'da patlak veren, bir bakıma halk ayaklanması sayılabilecek olayları bastıramayan İbrâhim Paşa damatlarıyla birlikte padişahın gözünden düştü. III. Ahmed, ulemâdan İspirizâde Ahmed Efendi ile Zülâîlî Hasan Efendi gibi bazı kimselerin ve Patrona Halil ile Muslu Beşe gibi zorbarların ısrarı karşısında, çok sevdiği damadı İbrâhim Paşa ile onun damatları Kaptanıderyâ Kaymak Mustafa Paşa ve Kethüdâ Mehmed Paşa'yı feda etmek mecburiyetinde kal-

dı. 18 Rebîülevvel 1143 (1 Ekim 1730) sabahı sarayda öldürülen İbrâhim Paşa'nın cesedi damatlarının cesetleriyle birlikte âsilere teslim edildi. İbrâhim Paşa'nın cesedi İstanbul sokaklarında dolaştırılarak çeşitli hakaretlerden sonra parçalanmış bir halde Sultanahmet Meydanı'nda III. Ahmed Çeşmesi civarına terkedildi.

İbrâhim Paşa dirayetli, cömert, mütevazı, ileri görüşlü, yenilik taraftarı ve hamiyetli bir kimse idi. Devrinin ulemâ, şair, edip ve sanatkârlarını korumakla ünlüdür. Akrabalarını fazlasıyla korur, kendisine rakip gördüğü kimseleri merkezden uzak tutmaya çalışırdı. Tarihe ve güzel sanatlara meraklıydı. Hat sanatı ile de meşgul olmuş, Hâfız Osman'dan sülûs ve nesih meşketmişti. Ressam Ömer Efendi'den de ders görmüştü. En çok okuduğu kitap *Naîmâ Târîhi* idi. Ay-nî'nin *'İkdü'l-cümân fî târîhi ehli'z-zamân'*, Abdürrezzâk es-Semerkandî'nin *Maḥla'u's-sa'deyn'i*, Hândmîr'in *Ḥabîbû's-siyer* adlı eseri İbrâhim Paşa zamanında tercüme ettirilmiştir. Yan-yalı Esad Efendi'nin Aristo'dan yaptığı tercümeler İbrâhim Paşa'ya ithaf edilmiştir. Devrin akademisi sayılabilecek, âlim ve kâtiplerden oluşan otuz iki kişilik bir ilim heyeti, onun sadâreti döneminde 1725'te İstanbul'da kurulmuştur.

İbrâhim Paşa birçok hayır eseri bırakmıştır. Bunların en önemlileri Nevşehir'deki cami, medrese, dersane, mektep, çeşme, sebil, han ve çifte hamam ile İstanbul'da Şehzadebaşı'nda zevcesi Fatma Sultan ile birlikte yaptırdığı Dârül-hadis Mescidi, çeşme, sebil, kütûphane ve bunların gelir kaynağı olmak üzere Direklerarası'nı teşkil eden seksen iki vakıf dükkândır. Ayrıca Hocapaşa semtinde bir mektep ile bunun altında bir sebili, Sirkeci'de Yeni Postahane'nin arkasında Acı Musluk Mescidi civarında bir dârülhadis ve bir hamamı vardı. Bunlardan başka Sâdâbâd'da bir camii, Beşiktaş'ta Çırağan mevkiinde Beşiktaş Mevlevîhânesi yanında bir yalısı, İstanbul'da Yeniodalar içinde bulunan Orta Cami yanında ve Kuruçeşme'de, Kanlıca'da, Mîrâbâd ve Hünkâr İskeleyi'nde, Sultaniye ve Yalıköy ile Bahariye'de, Mîrâhur Köşkü ile Eyüp civarında, Üsküdar'da Şemipaşa'da, yine Üsküdar'da Malatyalı Camii civarında, Çubuklu Camii yakınında, Feyzâbâd'da Mesire Çeşmesi gibi daha bazı yerlerde çeşme, sebil ve havuzları mevcuttu. Ürgüp'te on kadar çeşmesi ve İzmir'de deniz kenarında, Mısır Çarşısı

adıyla bilinen bir çarşısı vardı. Ayrıca Antakya'da, Rumeli'de ve Adalar'da vakıf bağ ve bahçeleri bulunuyordu.

BİBLİYOGRAFYA :

Silâhdar, *Nusretname*, II, 351-353, 360, 364, 381-382, 387-388, 391-392, 395; Râşid, *Tarih*, III, 269-274, 275-278, 292, 330, 331, 348-350, 363, 364; V, 6-10, 109, 116, 119 vd., 122-123, 126, 136-139, 145-158, 160-166, 169-175, 177-179, 185-186, 197-198, 205-206, 214-233, 292-294, 408-410, 412 vd., 423-426, 435, 436, 441, 443-449; Küçük Çelebizâde Âsım, *Tarih*, İstanbul 1282, VI, 8, 24, 25, 29, 30, 42-45, 53, 54, 88, 97, 119, 177, 233, 246, 248, 250, 254-257, 265-267, 275, 363-367, 377, 378, 384-386, 397, 401, 411, 424, 427, 428, 434, 439, 440, 443, 444, 453, 456-458, 460, 461, 464, 465, 480, 493, 528-530, 555, 556, 560, 569, 570, 597, 598, 601, 610; Subhî, *Tarih*, I, vr. 4^b, 5^a, 6^a, 7^b, 8^b, 9^a, 10^a, 11^{a-b}, 13^a, 16^a, 17^b; Şem'dânizâde, *Mürî't-tevârîh* (Aktepe), I, 1-16, tür.yer.; [Abdî], 1730 *Patrona Halil İhtilâli Hakkında Bir Eser*, Abdî Târihi (nşr. Faik Reşit Unat), Ankara 1943; *Destârt Sâlih Târihi* (Patrona Halil Ayaklanması Hakkında Bir Kaynak) (nşr. Bekir Sıdkı Baykal), Ankara 1962; De Crouzenac, *Histoire de la dernière révolution arrivée dans l'Empire Ottoman*, Paris 1740; M. de Bonnac, *Mémoire historique sur l'ambassade de France à Constantinople* (Publié avec un précis de ses négociations à la Porte Ottoman par M. Charles Schefer), Paris 1894; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, I, 4, 36, 41, 52, 156, 299; II, 58, 104, 119, 120, 124, 145, 146, 155, 158, 170, 171, 227; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 30; Atâ Bey, *Tarih*, II, 152-165; Cevdet, *Tarih*, I, 61-68; Dilâverzâde Ömer Efendi, *Hadîkatü'l-vüzerâ Zeyli*, Freiburg 1969, s. 29-36; Lenoire, *Nouvelle description de la ville de Constantinople avec la relation du voyage de l'ambassadeur de la Porte Ottoman et de son séjour à la cour de France*, Paris 1721; Dürri Efendi, *Sefâretname-i İran*, Paris 1820, tür.yer.; Mehmed Efendi (Yirmi Sekiz Çelebi), *Sefâretname*, Paris 1872, tür.yer.; Montagu Lady Mary Wortley, *Şark Mektubları* (nşr. Ahmed Refik), İstanbul 1933, tür.yer.; P. G. İnciçyan, *XVIII. Asırda İstanbul* (nşr. Hrand D. Andreasyan), İstanbul 1956, tür.yer.; Ahmet Refik [Altınay], *Lâle Devri* (1130-1143), İstanbul 1331; a.mlf., *Hicri Onikinci Asırda İstanbul Hayatı 1100-1200*, İstanbul 1930, tür.yer.; a.mlf., "Dâmad İbrahim Paşa Zamanında Ürgüb ve Nevşehir", *TTEM*, sene 14, nr. 3 (80), İstanbul 1340; Dânişmend, *Kronoloji*, IV, 10, 14, 16-21, 475; Uzunçarşılı, *Osmanlı Târihi*, IV/1, s. 104-323; IV/2, tür.yer.; K. Mikes, *Türkiye Mektupları* (1717-1758) (trc. Sadettin Karatay), Ankara 1944, tür.yer.; M. Münir Aktepe, *Patrona İsyânı 1730*, İstanbul 1958; a.mlf., *1720-1724 Osmanlı-İran Münasebetleri*, İstanbul 1970; a.mlf., "Nevşehirli İbrahim Paşa", *İA*, IX, 234-239; Mehmet İpşirli, "Lâle Devrinde Teşkil Edilen Tercüme Heyetine Dâir Bazı Gözlemler", *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri*, İstanbul 1987, s. 33-42; Ali Cânib Yöntem, "Tecdüddü-perver Vezirlerden İbrahim Paşa", *HM*, I/5 (1923); M. Fuad Köprülü, "Nevşehirli İbrahim Paşa'ya Dâir Vesikalar", a.e., sy. 1, 9, 16 (1926).

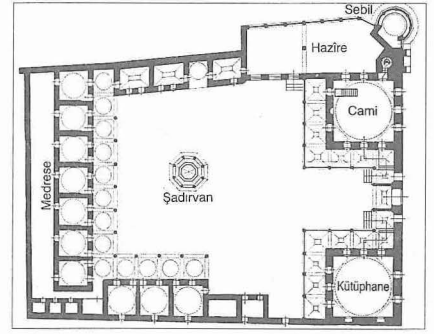

M. MÜNİR AKTEPE

DAMAD İBRÂHİM PAŞA KÜLLİYESİ

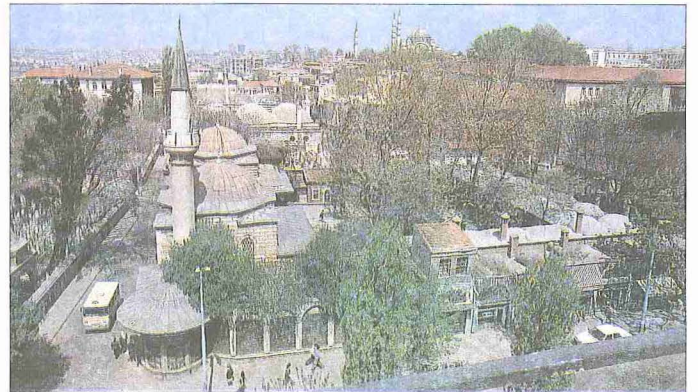
Nevşehirli
Damad İbrahim Paşa tarafından
İstanbul'da XVIII. yüzyılın
ilk yarısında yaptırılan
iki ayrı külliye.

Şehzadebaşı'ndaki Külliye. Şehrin merkezinde Beyazıt ile Şehzadebaşı'nı bağlayan Şehzadebaşı caddesiyle bunu dikine kesen Dedeefendi caddesinin birleştiği köşede inşa edilen cami, medrese, çeşme, sebil, kütüphane ve çarşıdan meydana gelen külliye, iki tarafından bu caddelere sınır olduğu gibi önündeki ana cadde boyunca da karşılıklı dükkanları sıralanıyordu. Bunların önlerinde yakın tarihlere gelinceye kadar sütunlara oturan kemerler olduğundan burası Direklerarası adıyla tanınmaktaydı. Külliye ait yapılar, Sultan III. Ahmed'in sadrazamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa tarafından 1718'den 1730'a kadar süren sadâreti sırasında yaptırılmıştır. Caminin kapısı üstündeki kitâbe, burasının aynı zamanda medrese (dârülhadis) olduğuna atıf yapılarak 1132 (1719-20) yılında inşa edilmiş olduğunu gösterir. Şair Nedîm'in divanında İbrahim Paşa Sebili için yazılmış altı beyitlik tarihte de 1132 yılı verilmiştir. İbrahim Paşa'nın külliye komşu olarak yaptırdığı çarşının on iki beyitlik tarihinin, "Nedîm böylele tahrîr eyledi tarih-i itmâmın / Yapan bu çârsüyu cüd-ı İbrâhim Pâşâ'dır" şeklindeki son beyti 1141 (1728-29) tarihini gösterir. Böylece külliye'nin tamamlanmasının uzun sürdüğü anlaşılır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki buna dair bir vakfiye sûreti de (VGMA, *Defter*, nr. 1959, s. 43, sıra nr. 27) 1141 yılı Şevval ayında (Mayıs 1729) tanzim edilmiş olup "... eşi Fatma Sultan ile birlikte Şehzadebaşı'nda mevcut mülk arsaları üzerinde

Damad İbrahim Paşa Külliyesi'nin planı

yaptırdıkları on üç hücreli medrese, bunun dershanesiyle kütüphanesi ve sebil, şadırvanla çeşmesinden teşekkül eden külliye ait ..." kaydı bulunmaktadır. Fakat en azından cami ve medrese 1720'de bitmiş olmalıdır ki Silâhdar Mehmed Ağa'nın belirttiğine göre 14 Receb 1132'de (22 Mayıs 1720) büyük bir törenle açılışları yapılmıştır. Râşid Mehmed Efendi ise bu açılışın bir gün sonra olduğunu kaydeder (bk. Aktepe, s. 150). 1133 yılı Cemâziyelâhîrinde (Nisan 1721) yazılan bir fermanda da Şehzadebaşı'nda Fatma Sultan ile Damad İbrahim Paşa'nın yaptırdıkları kütüphane ve dârülhadisin evkafından olan Nakşa'da (Naksos) tarla ve bağlardan bahsedilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki vakfiye sûretinden anlaşıldığına göre ise Şehzadebaşı'ndaki külliye'nin evkafı Aydın sancağında iki köy, Karlı-ili'nde bir köy, Paşa sancağında Manastır nahiyesinde mukâataalar, Ege adalarından Nakşa adasında tarla, bağ ve bahçelerdir. Bunlara ilâve olarak külliye'nin önündeki cadde boyunca inşa edilen bir tarafta kırk beş, diğer tarafta otuz yedi dükkanın geliri de buraya tahsis edilmiştir.

Damad
İbrahim Paşa
Külliyesi -
Şehzadebaşı /
İstanbul